HUMANISTIČKE STUDIJE

5|2019

Univerzitet
Donja Gorica

ČASOPIS
HUMANISTIČKE STUDIJE

Glavni i odgovorni urednik:
Dragan K. Vukčević

Urednik broja
„Ustavni patriotizam u evropskom
i crnogorskom kontekstu“:
Milan Podunavac

Redakcija:
1. Đorđije Borozan (Podgorica);
2. Ilija Vujačić (Beograd);
3. Dragica Vujadinović (Beograd);
4. Milan Podunavac (Podgorica);
5. Cirila Toplak (Ljubljana);
6. Mirjana Maleska (Skoplje);
7. Asim Mujkić (Sarajevo).

Savjet:
1. John Keane (Sidney);
2. Nenad Dimitrijević (Beograd);
3. Čedomir Čupić (Beograd);
4. Olga Breskaja (Vilnius);
5. Ana Krasteva (Sofija, Lyon);
6. Panos Ljoveras (Solun);
7. Đuro Šušnjić (Beograd);
8. Tonko Maroević (Zagreb);
9. Viljam Smirnov (Moskva);
10. Rudi Rizman (Ljubljana);
11. Alpar Lošonc (Novi Sad);
12. Vesna Kilibarda (Podgorica);
13. Stefano Bianchini (Bologna);
14. Hans-Georg Ziebertz (Würzburg);
15. Ratko Božović (Beograd).

Sekretar: Nikola Zečević

Dizajn: Mile Grozdanić

Priprema za štampu: Bojan R. Popović
Medeon, Podgorica

Lektura i korektura: Valentina Knežević

Izdavač: HS, UDG

Podgorica,
2019.

www.humanistickestudije.me

5|2019

SADRŽAJ

DRAGAN K. VUKČEVIĆ Uvodna riječ
glavnog i odgovornog urednika /5/

DIO I TEMA BROJA: USTAVNI PATRIOTIZAM U
EVROPSKOM I CRNOGORSKOM KONTEKSTU
MILAN PODUNAVAC Ustavni patriotizam:
konstelacije, učinci, ograničenja /9/
ALPAR LOŠONC Protivrečne šanse ustavnog
patriotizma u Evropskoj uniji /25/
PREDRAG ZENOVIĆ Ustavni patriotizam —
između ideala i stvarnosti /45/
DUŠKO RADOSAVLJEVIĆ Nacionalni saveti u Vojvodini i
mogućnosti izgradnje multikulturnog društva u Srbiji /61/

DIO II STUDIJE
PAVLE JOVANOVIĆ O državi /73/
RADOVAN VUKADINOVIĆ Nuklearno oružje
u posthladnoratovskom svijetu /105/
BORO VUČINIĆ Populizam — degradacija
vrijednosti i principa evropske ideje /123/
VLATKO SEKULOVIĆ Sloboda od straha i bezbednost zajednica /143/
MLADEN MRDALJ Politička dinamika, organizacioni problemi i
potrebne reforme sistema nacionalne bezbednosti Srbije /157/

DIO III RECENZIJE
MAX BERGOLZ *Nasilje kao generativna sila.*
Identitet, nacionalizam i sjećanje u jednoj balkanskoj zajednici,
Buybook, Sarajevo — Zagreb, 2018. (Ilija Vujačić) /183/
AIDAN NEHIR *Hollow Norms and the Responsibility to Protect*,
Palgrave Macmillan, London, 2019. (Stefan Lakušić) /199/
LANA BASTAŠIĆ *Uhvati zeca*, Kontrast,
Beograd, 2018. (Milun Lutovac) /203/

DIO IV IN MEMORIAM
Prof. dr Radovan Vukadinović (1938–2019)
(Olivera Injac) /209/

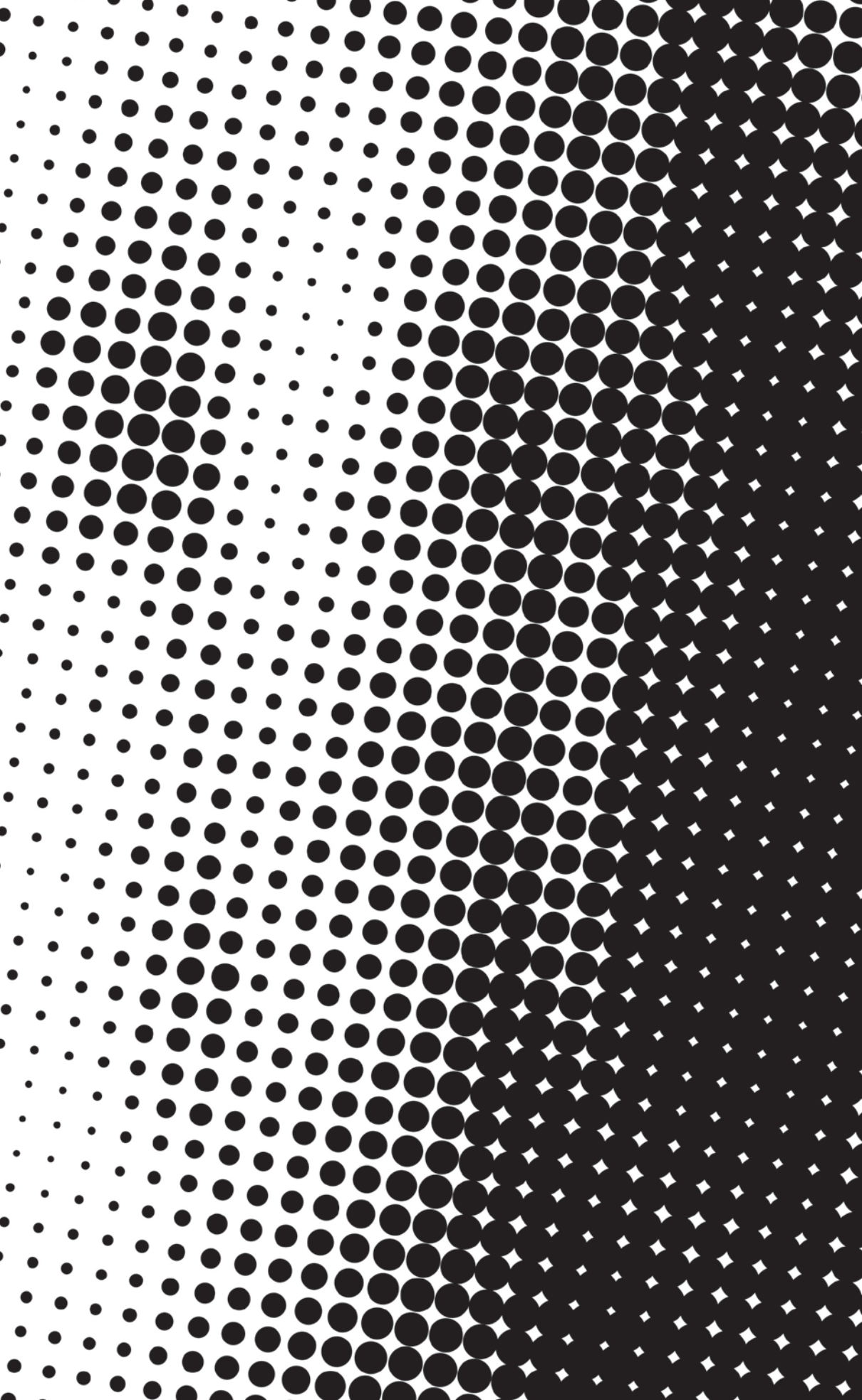

Duško Radosavljević*

UDK 316.72(497.113)

Nacionalni saveti u Vojvodini i mogućnosti izgradnje multikulturnog društva u Srbiji

Nacionalni saveti duže vremena egzistiraju u javnom i političkom životu Republike Srbije. Isti imaju specifičnu ulogu u AP Vojvodini, ali nisu u dovoljnoj meri prepoznati i prihvaćeni kao zbiljska spona između pripadnika nacionalnih zajednica i državnih organa. Nacionalni saveti, zahvaljujući načinu izbora, organizaciji i radu, imaju dosta protivnika, kako šire političke javnosti, nezavisno od političkih opcija, tako i unutar nacionalnih zajednica, zaključno sa organizacijama civilnog društva. Određeni zahtevi se tiču departizacije organa nacionalnih saveta, transparentnosti u radu, uključivanju organizacija civilnog društva i strukovnih organizacija u rad saveta, te nužnosti saradnje sa organima političkih zajednica.

Istovremeno, u situaciji realne etnizacije političkih procesa u Srbiji, postavlja se pitanje opstojnosti nacionalnih saveta, kao objektivno „remetilačkog faktora" u političkom sistemu države, te je teško očekivati da mogu doprineti izgradnji multikulturalnog društva u Republici Srbiji.

Ključne riječi: Republika Srbija, AP Vojvodina, nacionalni saveti, civilno društvo, multikulturalno društvo

Uvod

Republika Srbija je još uvek „nedovršena država", gde je je prisutna politička tehnologija oslonjena na eksplozivnu i opasnu mešavinu nacionalnog i socijalnog populizma, pa se u priličnoj meri obnavljaju formativni principi „staroga režima", utemeljenog u vladavini Slobodana Miloševića. U ovom trenutku još nije isključeno da neće, u političkom životu, biti vraćene aktivnosti kojima je Srbija bila obeležena u poslednjoj deceniji XX veka, koje su opasne po krhko i nestabilno telo demokratske Srbije. One se ogledaju u oblasti našeg interesovanja, a to su politika prema nacionalnim zajednicama i aktivnosti koje ugrožavaju multietnički karakter i identitet Vojvodine i Srbije, posebno javno i političko reprezentovanje pripadnika nacionalih zajednica u pokrajini, te iz toga izvedene mogućnosti izgradnje multikulturnog društva u Srbiji.

Autonomna pokrajina Vojvodina, kao specifična oblast u Republici Srbiji, karakteristična je što u njoj živi veliki broj nacionalnih zajednica, multikonfesionalna je i multikulturalna regija. Vojvodina je

* Redovni profesor Fakulteta za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić u Novom Sadu, Univerzitet Union, Beograd. Predsednik Vojvođanske politikološke asocijacije. E-mail: vpans2010@gmail.com.

kroz svoju istoriju, posebno nakon II svetskog rata, bila primer multikulturalizma u ovom delu Evrope. Zato i smatramo da aktivnosti na rešavanju pitanja nacionalnih zajednica na nivou Republike Srbije treba započeti u Vojvodini. Ista ima dugu istoriju i tradiciju života u različitosti, što treba podsticati, onako kako je to kazivao Vasa Stajić, 1928. godine: „...kako bi Vojvodina, na jugoistoku Evrope, postala ne srpski Elzas nego Tampol oblast, u kojoj bi se stišavali talasi imperijalističkih nacionalizama koji dolaze sa Severa i Juga, a cvetala Kultura sa posebnom nijansom, koju diktuje etničko šarenilo Vojvodine". (Stajić, 1928)

Multikulturalizam koristimo kao opisni i normativni pojam. Primarno, on označava kulturnu raznolikost, kao posledicu postojanja dve ili više grupa u okviru društva, čija verovanja i prakse dovode do stvaranja više različitih kolektivnih identiteta. Pojam je neraskidivo povezan sa raznolikošću zajednica i proističe iz rasnih, etničkih ili jezičkih razlika. Kao normativni pojam, multikulturalizam podrazumeva prihvatanje raznolikosti u zajednici, koje se zasniva na pravu različitih kulturnih grupa na poštovanje i priznanje. Kritičari multikulturalizma ističu da su multikulturalna društva nestabilna po svojoj prirodi, a normativni multikulturalizam smatraju primerom političke korektnosti.[1]

Položaj nacionalnih saveta u političkom i pravnom sistemu R. Srbije

Da bi bolje razumeli ovu složenu materiju, krenućemo od osnovnih pojmova, nacionalnih saveta i zaštite prava pripadnika nacionalnih zajednica, odnosno ustavno-pravnog dizajna ove oblasti. Takođe, sa raznih strana se nameće stav da je država Srbija sav „prljav veš" politike u oblasti zaštite prava nacionalnih zajednica „apsolvirala" formiranjem nacionalnih saveta. Zato će naš doprinos temi biti razložno osporavanje koncepta i sadašnjih ostvarenja istih.

U analizi ćemo slediti definiciju Radivoja Jovovića, koji kaže: „nacionalni saveti i njihovo delovanje sa ciljem afirmacije i očuvanja partikularnih nacionalnih identiteta od ključnog su značaja za unapređenje suživota i multikulturalizma u Republici Srbiji. Svrha nacionalnih saveta višestruka je, s jedne strane, saveti imaju funkciju očuvanja nacionalnih identitetskih posebnosti, dok s druge, imaju za cilj podsticanje komunikacije i učenja među različitim nacionalnim zajednicama." (Jovović, 2013)

Kada se govori o formalno-pravnoj zaštiti pripadnika nacionalnih zajednica, ona se u situaciji dosta raznolikog rešavanja ove problematike u svetu, posebno u EU, smatra kao dobro urađeni „domaći zadatak" vlasti u Srbiji, što se dosta često koristi za unutrašnje političke manevre — naime, ostao je običaj iz Miloševićevog režima,

[1] Vidi: Hejvud, Endru. 2004. Politika. Beograd: Clio. Str. 230–35.

papagajskog ponavljanja o „najvišim standardima u oblasti zaštite prava nacionalnih manjina". Na stranu činjenica da sve ono što piše u Ustavu i pratećim zakonima Republike Srbije postoji i u pozitivnom pravu većine modernih demokratskih država, te zemlja iz EU.

Ustav Republike Srbije iz 2006. godine je osnova za radnje u oblastima zaštite i unapređenja položaja nacionalnih zajednica. Njime se u najširem smislu uređuje njihov položaj, štiti identitet i integritet, garantuju ljudska i manjinska prava, pitanja jednakosti građana, sloboda izražavanja nacionalnog identiteta, zabrana diskriminacije, izazivanja rasne, verske i nacionalne mržnje, obezbeđuje se pravo na različitost i očuvanje posebnosti, posebna kolektivna prava nacionalnih zajednica, informisanje, kultura, obrazovanje i službena upotreba jezika. Ustavom se obezbeđuje i pravo na samoupravu, razvijanje duha tolerancije, mere afirmativne akcije, stečena prava, ravnopravnost u vođenju javnih poslova, propisuju se nadležnosti autonomnih pokrajina[2], vezano sa pravima nacionalnih zajednica; zabrana nasilne asimilacije, pravo na udruživanje, saradnja sa sunarodnicima iz drugih država, kao i neposredna primena zajemčenih prava. Predviđeno je, takođe, i da se određenim aktivnostima podstiču razumevanje, uvažavanje i poštovanje razlika, kako bi se u Republici Srbiji podsticao duh tolerancije i međuetničkog dijaloga, kao i izgradnja multikulturalnog društva.

Po Ustavu iz 1990. godine („miloševićevski"), Srbija je bila definisana kao „demokratska država svih građana koji u njoj žive". Ustav Srbije, iz 2006. godine, napušta koncept građanske države, pa je Srbija definisana kao „država srpskog naroda i svih građana koji u njoj žive"! Ustav propisuje službenu upotrebu srpskog jezika i ćiriličnog pisma, a državni simboli, zastava, himna i grb, vezani su isključivo za srpsku nacionalnu tradiciju. Dalje, u Ustavu se koristi termin *nacionalna manjina*, iako u AP Vojvodini, delu Srbije gde živi najveći broj pripadnika nacionalnih zajednica, ovaj termin ima izrazito negativan i uvredljiv karakter. Osvrnuli bi se na dobru tradiciju korišćenja izraza *nacionalna zajednica*, podesnijeg u Vojvodini, ali i u multikulturalnom društvu. Podsećamo da je u „Miloševićevom" ustavu korišćen termin *narodnost*, koji je takođe adekvatniji od izraza korišćenog u Ustavu iz 2006. godine.

Imajući sve napred navedeno još se nismo približili rešenju problema, jer, analizirajući ustav, zakone i druga akta, teško bismo došli do suštine, odnosno jasno odgovorili na pitanje — u kojoj su sferi situirani nacionalni saveti? Zato u pomoć prizivamo stavove Eve Vukašinović i Nine Janić, iz njihove studije *Četiri godine nacionalnih saveta nacionalnih manjina*, koje ovaj problem sagledavaju iz pravničkog ugla: „Donošenjem Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina 2009. godine uređena su statusna pitanja, nadležnosti nacionalnih saveta, odnos sa republičkim organima, organima autonomne

[2] U našem slučaju, to znači samo nadležnosti AP Vojvodine. Kosovo je po Rezoluciji 1244 Saveta bezbednosti OUN izvan ustavno-pravnog sistema Republike Srbije.

pokrajine i jedinicama lokalne samouprave, međunarodna i regionalna saradnja, izbor nacionalnih saveta, finansiranje delatnosti nacionalnih saveta i nadzor nad primenom zakona." (Vukašinović, Janić, 2014: 15)

Nekoliko je nepoznanica koje treba osvetliti pri rešavanju problema vezanih za nacionalne savete, konsekventno i za zaštitu položaja pripadnika nacionalnih zajednica. Kao *prvi* vidimo taj što nacionalni saveti nisu obavezni organi, pa nisu *situirani* u polju političke vlasti; istih nema u strukturama političkih zajednica u Srbiji (država, pokrajina, gradovi, opštine). *Drugi* aspekt je ustavna i zakonska pozicija nacionalnih saveta, koncipirana da oni zavise od volje trenutnih političkih aktera u vlasti. *Treći* izazov počiva u praksi Ustavnog suda Srbije, koji je svojim odlukama poslednjih godina predvodnik specifične *konzervativne revolucije*.[3] Pomenuti sud prilikom tumačenja pretpostavke nadležnosti, kruto opstojava na veoma restriktivnom stanovištu, te istu rezerviše za centralne državne organe. Ovo izaziva manjak pravne sigurnosti, podvlači bazično nepoverenje u prenošenje određenih nadležnosti na niže, samoupravne organe, teritorijalno-političkih zajednica (pokrajina, gradovi, opštine), ili, kao u našem slučaju, na organe samouprava nacionalnih zajednica. Ovo govori i o određenoj vrsti političke paranoje u Republici Srbiji, i bazičnog straha prema bilo kojoj vrsti samouprave, autonomiji i građanskoj inicijativi, koja leži u korenu svake samouprave.

Ovako izvedeni nacionalni saveti nemaju mogućnosti efikasnog delovanja, pa se postavlja pitanje da li se čekaju *bolja vremena*, da se reše neka *bitnija* pitanja (pitanje Kosova?) ili dok broj pripadnika nacionalnih zajednica ne padne ispod određenog broja (recimo, 10%?), pa da tako nema potrebe da se insistira na Srbiji kao multietničkoj, multikonfesionalnoj i multikulturalnoj zajednici?

Političke partije u nacionalnim savetima

Izborne liste za nacionalne savete mogu predlagati grupe birača upisanih u poseban birački spisak, NVO i političke organizacije nacionalnih zajednica. Isti je postupak i za izbor elektora za elektorsku skupštinu. Zakon je tako političkim partijama dao mogućnost učestvovanja na ovim izborima.

Moderne političke partije su motor osmišljene politike u političkim zajednicama, koje pokreću i artikulišu interese članova i simpatizera, društvene promene, kreiraju javne politike, s namerom uspostavljana novih i kvalitetnijih odnosa u demokratski organizovanom društvu. I tu, načelno, nema ništa sporno. Međutim, kada govorimo o aktivnostima partija u nacionalnim savetima, imamo na umu stavove Radivoja Jovovića, iz njegove analize: „...kandidati političkih partija najčešće imaju nesrazmernu prednost u infrastrukturi, finansijama i

[3] Imamo određenu bojazan, zasnovanu na ustaljenoj praksi, o transformisanju Ustavnog suda Srbije u *četvrtu granu vlasti*, što je više nego opasan fenomen.

medijskom prostoru u odnosu na ostale, 'nepartijske' kandidate. Dakle, primarno, sama kampanja za ovo 'nepolitičko' telo nepravedna je prema partijski nezavisnim kandidatima. Drugi problem jeste već naveden; nacionalni saveti nacionalnih manjina nisu tela političke, već kulturne autonomije, i kroz njih se ne ostvaruje pravo na političku reprezentaciju. Saveti bi trebalo da budu inkluzivni, dok prisustvo partija u savetima često dovodi do njihove instrumentalizacije i isključivanja šireg kruga građanstva koje, hipotetički, ima drugačije programe unapređenja kulture, obrazovanja i drugih oblasti u nadležnosti nacionalnih saveta (i čiji se glas, u najmanju ruku, mora čuti). Dakle, politizacijom se promašuje prvenstveni cilj nacionalnih saveta, koji bi trebalo da budu predvođeni intelektualnom elitom i 'aktivnim' građanima." (Jovović, 2013)

Za nacionalne savete, u izbornoj borbi, takmiče se političke partije nacionalnih zajednica, sa signifikantnim prisustvom i tzv. *velikih* partija[4], onih čija je ambicija nešto šira. Te partije vrlo lako nalaze forme učešća u izborima za nacionalne savete. Nakon izbora, članovi izvršno-upravnih organa saveta, skoro bez izuzetka postaju funkcioneri političkih partija. Tako dolazimo do znatno izraženije političke i svake druge konfrontacije u savetima. Zašto ovako mislimo? Fokus izborne kampanje se pomera sa pitanja kulture, obrazovanja, obaveštavanja i službene upotrebe jezika, te umesto toga imamo klasične političke platforme. Tokom kampanje se zato raspravlja o *par excellence* političkim temama iz domena *visoke politike*, odnosno o temama koje nisu nadležnosti nacionalnih saveta, kao što su decentralizacija, regionalizacija i lokalne samouprave, dok se osnovni cilj za postojanje saveta, kreiranje kulturne autonomije, generalno zanemaruje. Zato imamo da se izborima za nacionalne savete uvelike stvara atmosfera nepoverenja, javljaju se novi međunacionalni konflikti, kao i konflikti unutar određene zajednice. Podsetimo, nacionalni saveti, posebno saveti *većih* i bolje organizovanijih zajednica, među njima oni koji imaju izdašnije izvore finansiranja[5], bivaju ranjivi sa te strane, gde se javlja veliki broj *opoziciono* nastrojenih pripadnika, usled nezadovoljstva svojom pozicijom unutar saveta.

Kada se sve to uklopi u trendove javnog i političkog života u Srbiji, to doprinosi novoj proizvodnji brojnih afera, dodatno doprinosi feudalizaciji Srbije, po geografskom i nacionalnom principu. Nije ni čudno da partije u savetima sprovode svoje sebične programske postavke, pa iz rada saveta isključuju istaknute stručnjake, pripadnike organizacija civilnog društva, kao i druge ugledne delatnike iz javnog života, nezaobilazne za nacionalnu zajednicu. Opet, ako ih se uključi u rad nacionalnih saveta, bivaju izolovani, preglasani i odbačeni, kao ljudi koji se ne razumeju u politiku i *više potrebe*.

---

[4] Praksu je započela Demokratska stranka, kandidovanjem uglednih ličnosti iz nacionalih zajednica na svojim listama. Još je robusniji bio nastup Srpske napredne stranke u izborima 2018. godine.

[5] Sa velikim učešćem iz inostranstva, od matičnih država.

„Osloboditi" savete politike?

Ovaj deo započinjemo sa nekoliko dilema — pitanja. Da li se u modernom svetu, kao i u našoj situaciji, može pobeći od politike? Ko mogu i trebaju biti inicijatori kreiranja novih javnih politika? Mogu li to samo biti političke partije? Koliko tu ima mesta za organizacije civilnog društva, javne radnike, eksperte, slobodne mislioce, aktivne građane i njihovu participaciju? Tu smo veoma skeptični po pitanju smislenog odgovora, imajući u vidu situaciju u oblasti našega interesa, kao i u regionu oko nas, posvemošnju bedu u društvu i državi. U nestrukturiranom društvu i državi, gde se društveni i državni resursi koriste za ostvarenje privatnih ambicija, te za ostvarenje parcijalnih političkih ciljeva partija koje participiraju u vlasti na određenom nivou političkog organizovanja. Takav je slučaj i sa partijskim angažovanjem u nacionalnim savetima i kontrolom koju partije vrše nad njima. Utoliko je nejasan položaj nacionalnih saveta osnova za manipulaciju njima, i za manipulaciju putem njih. Dosadašnje bivstvovanje nacionalnih saveta je potvrdilo naše zamerke ovako konstituisanim savetima:

„Nepostojanje volje političkih aktera, kako na republičkom nivou, ali, istovremeno i na nivou pokrajine, da se pitanje političke reprezentacije nacionalnih zajednica reši na produktivan način, te dugoročno;

(Ne)Legitimnost nacionalnih saveta za vođenje produktivne politike, po meri pripadnika zajednice, ne samo za interes političke klase unutar zajednice; problematičnost izbora nacionalnih saveta;

Nametanje političkog arbitriranja u nacionalnim savetima; povećana mogućnost izborne manipulacije; vešto krojenje izbornih rezultata od strane određenih političkih grupacija, pokušaj 'cementiranja' političke vladavine postojeće političke grupacije mimo izbornih rezultata, itd;

Nepostojanje šire političke, kulturološke, ekonomske, civilizacijske, pluralističke, platforme Srbije kao Evropske, multikulturalne, državne i političke zajednice, ponuđene od strane bitnijih političkih grupa, te nosilaca političkih mandata u Srbiji (parlament, vlada, predsednik), koja bi stvorila pretpostavke za modernizacijski kod Srbije, te u sebi sublimisala i učešće nacionalnih zajednica u izgradnji identiteta Srbije, posebno multikulturalnog identiteta Vojvodine;

Beznadežno zastareli koncepti političkih elita u Srbiji i Vojvodini, koji se više baziraju na obezbeđivanju resursa za dugu vladavinu i obezbeđenje interesa partijskog članstva, vešto prikrivenih iza tzv. 'državotvornih tema', takođe onemogućavaju uspostavljanje adekvatne politike u ovoj oblasti;

Nemoćnost srpske/vojvođanske političke scene da sebe legitimiše na polaznim osnovama da je puna autonomija ličnosti preduslov za izgradnju moderne političke zajednice, osnovni je problem koji stoji na putu, kako uključenja u političke procese nacionalnih zajednica, tako i u izgradnji multikulturnog identiteta Vojvodine, ali i moderne, šire političke zajednice, republike Srbije." (Radosavljević, Dragutinović, 2013)

Partije u nacionalnima savetima sprovode program za koji su dobili poverenje birača u nacionalnoj zajednici, dok kadrovanjem neposredno vrše *vlast* (unutar saveta). Moramo istaći da postavljanje poslušnih na uštrb stručnih nije izum političkih delatnika u nacionalnim savetima; više je to oblik političkog pragmatizma, odavno poznatog u Srbiji, koji se zapatio, insistirajući na *efikasnosti* političkog života, na uštrb deliberativne demokratske prakse. Belodano se pokazalo, tokom niza godina koje je Srbija u višepartijskom sistemu, da se demokratska procedura definitivno izgubila, dok je efikasnost više nego upitna. Zaključićemo da su se sve mane političkog sistema Republike Srbije prelile u entitete koji se naslanjaju ili proizilaze iz takvog ozračja. Nacionalni saveti su jedan od najboljih primera.

Politički uticaj određene nacionalne zajednice direktno zavisi od njene brojnosti, udela u stanovništvu Republike Srbije. Zato brojnije nacionalne zajednice mogu jače uticati na centre političkog odlučivanja u Republici Srbiji — Narodnu Skupštinu i Vladu Republike Srbije. Ovo je više nego evidentno u slučaju mađarske nacionalne zajednice, odnosno njene dugogodišnje partijske formacije, Saveza vojvođanskih Mađara (SVM). Ista može samostalno ući u skupštine svih političkih zajednica, te je njena pozicija jača od ostalih partija nacionalnih zajednica, kao i uticaj na rešavanje problema vezanih za nacionalni savet mađarske nacionalne zajednice mnogo veći. Ovde napominjemo i više nego dobre odnose SVM i vladajuće partije u Mađarskoj — Fides, te veoma dobar odnos njihovih lidera, Ištvana Pastora i Viktora Orbana. Sigurno je da bi bez uticaja SVM na nivou države, ovi problemi bili slabo ili nikako rešavani. Posebno je izražen uticaj SVM na rad pokrajinskih organa, gde je od 2000. godine ova partija učestvovala u svakoj vojvođanskoj vladajućoj garnituri, dok su u poslednja tri skupštinska mandata predsednici Skupštine AP Vojvodine iz redova SVM — Šandor Egereši i Ištvan Pastor.

Imajući rečeno u vidu, smatramo da se baš u toj ravni treba tražiti rešenje niza pitanja, kao što su položaj, organizovanje, izbor i nadležnosti nacionalnih saveta, s nužnošću institucionalnog rešenja, gde bi se uvela asimetrična rešenja, imajući u vidu stvarne potrebe određenih zajednica, sa umanjenim arbitriranjem političkih aktera na državnom nivou, sa više mogućnosti za rad u nacionalnim savetima za sve aktere koje smo pominjali, uz limitirani pristup političkim partijama. U tom slučaju bi nacionalni saveti imali transparentniju i značajniju ulogu u očuvanju, prevashodno identitetskih prava pripadnika nacionalnih zajednica.

Ukinuti nacionalne savete?

Da li treba ukinuti nacionalne savete? Ovo je pitanje koje stalno prati postojanje nacionalnih saveta, još od prvih diskusija o njihovom formiranju. Neutralna analiza bi pokazala da razloga za ukidanje ima više nego onih za opstanak, jedino se mora utvrditi da li su oni jači od onih koji bi bili prezentirani za opstanak. Jer, nacionalni saveti su

svojim delovanjem stvorili određenu realnost, pa se treba naći odgovor, čime bi bili zamenjeni? Uvešćemo određenu analogiju sa političkim životom u državi — da li smo zadovoljni stanjem demokratskih odnosa u Republici Srbiji? Kako je odgovor rezolutno *ne*, pitamo se, čime bi zamenili demokratiju u Srbiji? To je i slučaj sa nacionalnim savetima, jer nacionalni saveti koji dobro rade, rade tako jer su dobro politički zaštićeni i finansirani sredstvima izvan Srbije. Saveti koji su slabije afirmisani, koji imaju problema, imaju ih na dvojak način, slaba im je politička zaštita i podrška, i oni su saveti malobrojne zajednice, za razliku od onih koji dobro rade, saveta brojnijih zajednica. Stoga su saveti kao organizovani politički entiteti, oni saveti čiji je uticaj duboko zavisan od realne političke snage matične nacionalne zajednice. Ukršteno sa teritorijalnim principom, dolazimo do paradoksalnog stanja gde se kao *ozbiljni igrači* u ovoj oblasti iskazuju isključivo saveti mađarske i bošnjačke nacionalne zajednice, imajući u vidu podatak da u Republici Srbiji deluje preko 20 saveta nacionalnih zajednica. Međutim, kada pričamo o politizaciji saveta, nemešanju visoke politike u rad istih, mi objektivno diskutujemo o pomenuta dva saveta, a sve to, imajući u vidu dobre i loše strane ovako zamišljenog organizovanja nacionalnih zajednica. To se odnosi i na *manje* savete, ali u znatno manjoj meri. Nametnutu dilemu o svesnoj nameri ovako zamišljene i izvedene zaštite prava nacionalnih zajednica, u smislu stvaranja *većih* i *manjih* zajednica, *ravnopravnih i malo ravnopravnijih*, ne možemo decidirano potvrditi, ali ni odbaciti. Bilo kako bilo, saveti su sada tu, treba ih institucionalizovati i obezbediti uslove za rad, jer se stiče utisak da je država (ne)svesno zaboravila mnoge od svojih obaveza u vezi sa njima. Naravno, tu se stvara *siva zona*, gde su nacionalni saveti prinuđeni da se snalaze, što uglavnom znači oslanjanje na matičnu državu. Jer, ako iza brojne nacionalne zajednice stoji moćna i bogata (u odnosu na Republiku Srbiju) matična država, koja materijalno pomaže rad nacionalnog saveta, onda imamo dobro organizovan nacionalni savet. Kod malobrojnijih nacionalnih zajednica, udaljenijih od zemlje matice, bez stabilnih kontakata, javlja se potreba namicanja sredstava za rad unutar Srbije, gde usled materijalne oskudice nema dovoljno sluha za ovakve potrebe. Uz to ide i činjenica da je manjim nacionalnim savetima teško formirati i stručnu ekipu za vođenje saveta, koja bi još trebalo da se *projektno* ponaša.[6] Sledi da nacionalni saveti uspešno deluju samo kod brojnih zajednica, koje sarađuju sa zemljom maticom, kao i sa jakom političkom partijom na nivou države. Svi ostali nacionalni saveti potpadaju pod kategoriju — ostali. I, opet pitanje, da li je to razlog da se ukinu? Ili je bolje i plodotvornije da se obnovi široka javna debata o njima, da se ustavno definišu i zaštite, sa adekvatnim mestom u sistemu vlasti, da se znatno ograniči, ne da se i isključi, uticaj političkih partija, te da se transparentno reši finansiranje nacionalnih saveta.

[6] Što podrazumeva kreiranje i konkurisanje projekata nacionalnih saveta kod domaćih i stranih donatora.

Umesto zaključka

Koncepcija formiranja nacionalnih saveta, koji su sada u nedefinisanom statusu, išla je u prvacu ostvarenja dve osnovne funkcije: a) da budu krovne organizacije nacionalne zajednice u domenu očuvanja njihovog identiteta; i b) da aktivno rade na integrisanju nacionalne zajednice u politički, javni i kulturni život Republike Srbije u celini. Ti zadaci mogu da se ostvare samo u slučaju jasnih pravila igre, koja bi bila unapred donesena, sa državnim garancijama u ovoj oblasti. To ukazuje na potrebu vođenja balansirane politike u ovoj oblasti, koja bi poštovala različitosti, i bila bazirana na jačanju *samouprave* raznih tipova i nadležnosti u Republici Srbiji, uz nužan stepen zrelosti u prihvatanju ovako koncipiranog razvoja društvenih odnosa. To bi bila zaloga prosperiteta šire političke zajednice, Republike Srbije, njenih građana, kako većinske, tako i drugih nacionalnih zajednica. To je vrlo ozbiljan i težak put, uz napomenu da se demokratija, kao ni sloboda u savremenom društvu, ne dobijaju na poklon, nego se iste mukotrpno i staloženo izgrađuju u dužem periodu. Znači, treba strpljivo, razložno, neortodoksno, ali i hrabro, tragati za rešenjima kojima bi se ova oblast uredila u smislu zbiljske namere da se Rebplika Srbija, kao objektivno složena državna zajednica, izgrađuje kao istinska multikulturna, multinacionalna i multikonfesionalna zajednica.

Literatura

A/ Dokumenti

Ustav Republike Srbije, 1990.
Ustav Republike Srbije, 2006.
Statut AP Vojvodine, 2009.
Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, 2009.
Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, 2009.
IZVEŠTAJ POKRAJINSKOG OMBUDSMANA — DVE GODINE PRIMENE ZAKONA O NACIONALNIM SAVETIMA NACIONALNIH MANJINA, 2011. Novi Sad
IZVEŠTAJ POKRAJINSKOG OMBUDSMANA — DVE GODINE PRIMENE ZAKONA O NACIONALNIM SAVETIMA NACIONALNIH MANJINA II deo, 2012. Novi Sad

B/ Studije i članci

Hejvud, Endru. 2004. Politika. Beograd: Clio
Janjić, Dušan. 2018. Unapređenje ustavnog okvira za zaštitu prava nacionalnih manjina u Republici Srbiji (rukopis). Beograd: Forum za etničke odnose
Jovović, Radivoje. 2013. Politizacija nacionalnih saveta. U: Radosavljević, Duško/Vukašinović, Eva/Keveždi, Miroslav (ur.). 2013. Nacionalni saveti nacionalnih manjina i kultura. Novi Sad: Zavod za kulturu Vojvodine
Mueller, Jan-Werner. 2010. Ustavni patriotizam. Beograd: Fabrika knjiga

Milić, Veljko. 2013. *Stavovi mladih o kolektivnim pravima nacionalnih zajednica u Vojvodini*. Politikon br. 5, 92–105.
Autonomija i multietnička društva. 2000. Subotica: Otvoreni univerzitet
Radosavljević, Duško. 2001. Elite i transformacija. Novi Sad: Ilida štampa
Radosavljević, Duško, Dragutinović, Ljiljana. 2013. *Državna politika Srbije u oblasti očuvanja prava nacionalnih zajednica i javno i političko predstavljanje nacionalnih zajednica u AP Vojvodini*. U: Radosavljević, Duško/Vukašinović, Eva/Keveždi, Miroslav (ur.). 2013. Nacionalni saveti nacionalnih manjina i kultura. Novi Sad: Zavod za kulturu Vojvodine
Radosavljević, Duško, Gajić Tamara. 2017. Populizam, elitizam i demokratija: Slučajevi Poljske, Mađarske i Srbije. u: Simendić, Marko(ur.). 2017. Demokratski otpori normalizaciji autoritarizma: Democratic resistance to authoritarian trends today: legacies, framing and action. Beograd: Udruženje za političke nauke Srbije, Univerzitet u Beogradu — Fakultet političkih nauka
Radosavljević, Duško, Jovović, Radivoje. 2017. Vojvodina, Migrations and Refugges: Historical overview. In: Lošonc, Alpar, Ivanišević, Andrea (Eds.). 2017. Migration: Phenomena, Consequences. Novi Sad: Faculty of Technical Sciences
Radosavljević, Duško, Vukašinović, Eva, Keveždi, Miroslav (ur.). 2013. Nacionalni saveti nacionalnih manjina i kultura. Novi Sad: Zavod za kulturu Vojvodine
Stajić, Vasa. 1928. Pismo upućeno Udruženju Vojvođana
Vukašinović, Eva, Janić, Nina. 2014. Četiri godine nacionalnih saveta nacionalnih manjina. Novi Sad: Pokrajinski zaštitnik građana — ombudsman

Duško Radosavljević

National Councils in Vojvodina and the possibility of building a multicultural society in Serbia

National councils have existed for a long time in the public and political life of the Republic of Serbia. They have a specific role in Autonomous Province of Vojvodina, but they are not sufficiently recognized and accepted as a genuine link between members of national communities and state bodies. National councils, thanks to the way they work, are elected and organized, have a lot of opponents, from the wider political community, regardless of political options to the civil society organizations and within the national communities as well. Certain requirements concern the "departysation" of the bodies of national councils, transparency in the work, the involvement of civil society organizations and professional organizations in the work of the council, and the necessity of cooperation with the bodies of political communities.

At the same time, in the situation of ethnicization of political processes in Serbia, the question of the existence of national councils as an objectively "disturbing factor" in the political system of the state is raised, and it is hard to expect that the national councils can contribute to the construction of a multicultural society in the Republic of Serbia.

Key words: Republic of Serbia, AP Vojvodina, national councils, civil society, multicultural society